

Les 8: Intertestamentaire periode en de Evangelien

Inleiding op de periode tussen het Oude en Nieuwe Testament

Vorig seizoen zijn we door het Oude Testament gegaan in vogelvlucht. Bewust, zodat we de hoofdlijnen zouden volgen en een beter overzicht zouden krijgen. Vandaag haal ik kort het overzicht terug:

- **We hebben besproken dat de boeken niet in chronologische volgorde staan.** Als we dat zouden doen, dan komen we tot een ander overzicht dat er als volgt uitziet:
  - Job, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri
  - Jozua, Richteren, Psalmen, Ruth, Samuel, Spreuken, Hooglied, Prediker, Koningen,
  - Obadja, Joel, Jona, Amos, Micha, Hosea, Jesaja, Nahum, Zefanja, Jeremia, Habakuk, Klaagliederen, Ezechiël, Daniël, Haggai, Zacharia, Esther, Ezra, Nehemia, Kronieken, Maleachi
- Belangrijk daarbij is dat enkele Bijbelboeken **later zijn geschreven dan de gebeurtenissen die het beschrijft (Job, Kronieken)**. Dat zou deels een andere volgorde opleveren.

Na deze Bijbelboeken is het 400 jaar stil van God uit. Er zijn geen profeten die spreken. Toch gebeurt er wel een heleboel in Israel zelf en de wereld daaromheen. Je zou de les van vandaag dus de tijd tussen het Oude en Nieuwe Testament kunnen noemen, maar ook de wereld waarbinnen het Nieuwe Testament kon ontstaan. Dat geeft ons een bredere blik en een context.

Bovendien gaan we beter begrijpen hoe de verwachting van de Messias zich ontwikkelde, bijvoorbeeld door de tijd van de Makkabese opstand. Die geschiedenis is ook belangrijk om de komst van de Heere Jezus en de reacties van Zijn Joodse volksgenoten te begrijpen. En zo komen er een aantal zaken die ons begrip van het Nieuwe Testament en de wereld van de eerste christengemeenten zullen verdiepen en verbreden.

Wereldrijken

- Bijna de hele periode tussen het Oude en het Nieuwe Testament werd Israel door verschillende wereldrijken overheerst. We komen er drie tegen. Het Bijbelboek Daniel beschrijft deze wereldrijken met een (grotendeels profetische) vooruitblik. We behandelen er een deel van en laten de Assyriërs (die het Koninkrijk Israel in ballingschap voerden in 722 v. Chr.) en de Babyloniërs (die het Koninkrijk Juda in ballingschap voerden in 586 v. Chr.) voor wat ze zijn, omdat die uitgebreider behandeld zijn in de Bijbelstudie van het Bijbelboek Daniel en de Bijbelstudie waarbij we door het Oude Testament zijn gegaan:
  - **Rijk van de Meden en de Perzen (538-331)**
  - **Grieken (331-301)** onder Alexander de Grote. Daarna viel het uiteen in de vier rijken, het zogeheten Diadochenrijk:
    - Ptolemaeus (Egypte, Noord Afrika)
    - Kassandros (Macedonië)
    - Seleucus (Midden-Oosten)

- Lysimachus (Griekenland)
  - Met Name de Seleuciden en de Ptolemeeën zijn van belang omdat De Seleuciden ten Noorden van Israel regeerden en de Ptolemeeën ten zijden van Israel. Israel lag op de strategische verbinding tussen beide rijken. Israel was de 'buffer' tussen de twee grootste delen van wat voorheen het Griekse Rijk van Alexander de Grote was.
- Romeinen (vanaf 63 v. Chr.)
- Straks de impact van Griekse (een klein beetje het Perzische) en Romeinse Rijk op Israel en op de eerste christenen hebben gehad.
- **Alleen tussen 142-63 voor Christus was er sprake van een Joods koningshuis: Dat** van de Hasmoneeën (nakomelingen van de Makkabeeën). Van die Makkabeeën zijn ook geschriften die we de apocriefe / deuterocanonieke geschriften noemen. Zeer interessant om eens te lezen.
  - Deze periode is van belang omdat de Joodse opstand toen de argwaan bij een mogelijke Messias ook verklaard!
  - Volgens Handelingen 5 zouden er nog meer opstanden volgen in de aanloop naar de komst van Jezus:
    - **Teudas:** van wie we niet zeker weten wie het precies is geweest. Verschillende bronnen kennen die naam wel, maar ze zijn bij verschillende opstanden betrokken.
    - **Ook na de hemelvaart van Jezus was er een Teudas**, die een groep volgelingen meenam naar de Jordaan. Hij vroeg ze hun bezittingen mee te nemen en aangekomen bij de Jordaan zou die op het woord van Teudas splijten en doorgang verlenen. De opstand is gruwelijk neergeslagen.
    - **Ook Judas de Galileeër** werd in Handelingen 5 genoemd. Deze Judas kwam in opstand toen de belastingen werden geheven ten tijde van de geboorte van Jezus. Hij riep op om geen belastingen te betalen en de gewapende strijd met de Romeinen aan te gaan
  - **Het geeft kortom maar aan hoeveel zogenaamde messiassen er in die tijd opstonden** en geeft wat context bij die ontstane argwaan, niet alleen richting Jezus, maar ook richting zijn discipelen vanuit de Joodse Raad (Sanhedrin), die hen meerdere malen gevangen namen.
- **Even terug naar de Hasmoneeën: De aanleiding voor de Makkabese opstand werd geboren onder het regime van Antiochus IV Epiphanes.** Zijn doel was om de Joodse godsdienst uit te roeien en daarvoor zijn eigen goden in de plaats te zetten. Aanleiding was dat Antiochus IV een halt toe werd geroepen door een verbond tussen de Ptolemeeën en de Romeinen. Door de Romeinen werd Antiochus, na zijn nederlaag tegen Egypte, vernederd! Als tegenreactie wil hij over de gebieden waar hij wel over heerst een sterkere grip realiseren. Waar andere gebieden al wel de nieuwe goden had aanvaard, deed Israel dat niet (met toestemming van de voorganger van Antiochus IV). Nu Antiochus de slag in Egypte had verloren en was vernederd door de Romeinen moest de uitzondering in zijn eigen rijk de schuld krijgen. Met name in Jeruzalem, waar de Tempel staat, slaat Antiochus IV toe.
  - **Hij ontwijdde de Tempel (168)**, verbood Joodse gebruiken en nam vreselijke maatregelen tegen de Joden die weigerden hun godsdienst te verloochenen. Hij liet

- een varken slachten in de Tempel, liet allerlei heidense rituelen plaatsvinden en ontheiligde de Tempel. Hieruit ontstonden de Makkabese opstanden (167-142)
- **De Makkabese opstand leidde tot een Joods koningshuis.** Het was een aanvankelijk religieuze strijd om godsdienstvrijheid te herwinnen en werd later een politieke strijd.
  - **3 jaar na de ontwijding van de Tempel werd deze weer gereinigd en opnieuw ingewijd.** Die vormde de aanleiding voor **het Joodse Chanoekafeest (lichtfeest)**
    - feest van 8 dagen waarbij elke dag een lichtje wordt aangestoken
    - verhaal erachter is dat bij de inwijding van de Tempel maar 1 flesje olie werd gevonden (genoeg voor 1 dag licht) maar het wonder geschiedde dat de olie 8 dagen bleef branden. Dat was genoeg om nieuwe koosjere olie te maken. De voorraad was namelijk ook door de Grieken ontwijd. Tot op de dag van vandaag wordt dit feest gevierd. Het is dus geen Bijbels feest als een inzetting van God, maar Gods handelen wordt er wel in gevierd.
  - **Op een zeker moment trekt de Romeinse veldheer Pompeius, geholpen door Herodes de Grote** ten strijde tegen De Hasmonese koning Aristobulus en bezet daarbij de Tempel. Hij dringt door tot in het Heilige der heilige, wat natuurlijk wederom een enorme heiligschennis is.
    - **Als dank** voor zijn hulp geven de Romeinen Herodes de Grote het koningschap over het Joodse land.
    - **Onder deze koning** is Jezus geboren en kwamen de wijzen naar Bethlehem. Omdat de wijzen geen verslag deden van hun bevindingen, liet Herodes de Grote alle kleine kinderen uit deze plaats doden. Jozef en Maria waren al naar Egypte gevlucht.
    - **Pompeius** wordt later door Julius caesar verslagen. Julius Caesar wordt op zijn beurt vermoord en opgevolgd door Octavianus, die de naam Augustus krijgt, dezelfde keizer die een volkstelling beveelt.
  - **Na Herodes de Grote (gestorven) wordt Herodes Archelaus ethnarch.** Dat is een soort onderkoning. Hij werd door keizer Augustus aangesteld met de belofte dat hij zichzelf op termijn koning mocht noemen (zoals Herodus de Grote), maar zover is het niet gekomen. Archelaus is uit zijn ambt ontzet.
    - Jozef en Maria keren niet terug naar Judea (Bethlehem), maar worden door God in een droom gewaarschuwd voor Archelaus en trekken naar Nazareth (in Galilea).
  - **Na Archelaus wordt Judea een Romeinse provincie bestuurd door een prefect, die wij kennen als Pontius Pilatus.** Zij hadden weinig troepen en moesten de rust dus goed bewaken. De prefect was gemachtigd om hogepriesters aan te stellen. Joodse heersende families wilden dus graag met hem samenwerken.

Apocriefe boeken

In de periode tussen het Oude en het Nieuwe Testament (404 – 4 v. Chr.) zijn boeken geschreven, die wij vandaag de apocriefe boeken noemen:

Het boek Judith, de Wijsheid van Salomo, het boek Tobia, Jezus Sirach, de profeet Baruch, I en II Makkabeeën, Toevoegingen op het boek Esther, de geschiedenis van Susan(na) en Daniël, Bel en de Draak te Babel, het gebed van Azarja en het gebed van Manasse.

Deze boeken zijn binnen het Jodendom en protestantisme niet erkend als canoniek, dus komen in de Joodse Bijbel en de protestantse Bijbel niet voor. Binnen de Rooms Katholieke Kerk en de Oosters Orthodoxe Kerk is dat wel het geval.

Het Griekse Rijk: ontstaan, cultuur en invloed op de Bijbel

- Ontstaan uit het rijk van **Filippus van Macedonië**
- De Macedoniërs en de Grieken hadden een eigen rijk en eigen soort bestuur
  - De Macedoniërs een monarchie
  - De Grieken hadden deelstaten met voornamelijk democratieën.
- **Filippus van Macedonië wil uitbreiding van de macht** en gaat gebieden veroveren. Hij veroverd uiteindelijk Griekenland
  - Doordat Griekenland andere typen bestuur kende bleef Filippus koning van Macedonië en riep hij zichzelf na zijn veroveringen uit tot hoofd van de Hellenistische liga (gevolg: hij laat de cultuur intact en treed niet op als overheersende cultuur!)
- **Alexander de Grote volgt Filippus op.**
- **het Hellenisme kreeg veel invloed.** Het Hellenisme staat voor de Griekse taal en cultuur, die als een soort ideaal bij het Griekse wereldrijk hoorde. Veroverde gebieden werd de Griekse cultuur niet opgedrongen, maar wel voorgehouden.
- **De Hellenistische invloed roept ook een tegenbeweging op**, waardoor de Joodse Makkabese opstand uiteindelijk ontstaat.
- **Er was ook kruisbestuiving:** Alexander de Grote leerde bijvoorbeeld van de Perzen hoe een vorst een goddelijke status kreeg. Hij nam dit over en sindsdien heeft dit zich genesteld in al zijn opvolgers en zelfs later in het Romeinse Rijk.
- **in Egypte werd de Septuagint opgesteld (OT in Grieks)** tussen 285 – 270 v. Chr. in opdracht van Ptolemaeus I Soter. Het is de oudste versie van het Oude Testament die wij hebben en is geschreven door 72 Joodse geleerden die via de Griekse taal het Oude Testament (zoals wij dat noemen) beschikbaar wilden stellen door het gehele Griekse Rijk aan hun volksgenoten. Je zou het als een vorm van aanpassing aan de cultuur kunnen zien. Iets dat door alle eeuwen heen van het christendom ook is gebeurd.
- **in het Jodendom ontstonden de vier hoofdstromingen:** Sadduceeën, Farizeeën, Essenen en de Zeloten). Elk hadden hun eigen kenmerken en eigen reacties op de vreemde overheersing.
- De Hellenisatie onder de Joden brengt verdeeldheid onderling. Zo lezen we in Handelingen 6:6 over de tegenstelling tussen de Griekssprekende en de Hebreeuws sprekende Joden. Dat wil zeggen: dat zijn zij die uit waren gehelleniseerd en zij die zich tegen deze Hellenisatie verzetten.
- **Naast de Tempel kwamen ook synagogen steeds meer op** (decentraal, Schriftlezing, gebed en Schriftuitleg), een beweging die al tijdens de ballingschap ontstond. De synagogen die Jezus bijvoorbeeld bezoekt vormen dus ook het decor voor de tijd van de Evangeliën

Thema's die steeds meer aandacht kregen waren:

- De komst van het Messiaanse koninkrijk
- De daarbij horende verwachting van de Messias
- De visie op het leven na de dood

De wereld van het Nieuwe Testament

De Romeinse wereld

- **Anders dan je misschien zou denken bestaat het Romeinse Rijk al tijdens het Assyrische Rijk.** (753 v. Chr.) Het was in het begin nog een kleine stadsstaat die we vandaag kennen als Italië (de laars)
- De Romeinse wereld had een andere filosofie op veroverde gebieden. In plaats van landen en culturen intact te laten hield het Romeinse Rijk hun veroverde gebieden het Romeinse ideaal voor, waarnaar ze zich moesten voegen. Dat richtte zich vooral op het Romeinse burgerschap (Zie Paulus' beroep op zijn Romeinse burgerschap. Dat had bepaalde voorrechten).
  - Dat is van belang om te begrijpen waarom de Joodse opstanden in hevigheid toenamen. Aanpassen aan de Romeinse cultuur zou offers vragen ten opzicht van de trouw aan de Joodse Wet, bijvoorbeeld als het om keizerverering ging.
- **De Romeinen nemen hun vergoddelijking van hun heerser over van de Grieken.** De belangrijkste gebeurtenis is Caesars komeet, een werkelijke komeet, die 7 dagen lang te zien is geweest. Na de dood van Caesar verscheen deze komeet en men zag het als een teken van de goden dat Julius Caesar in de godenwereld was opgenomen als een gelijke.
- **De Romeinse deugden:** autonoom, deugdelijk (de verschillende morele deugden nastreven als een manier om de weg van de voorouders te eren en handhaven. De Romeinse staatsburger was dus erg conservatief. Men hield niet van verandering). Men hield desondanks veel slaven (in de eerste eeuw ongeveer 6 miljoen slaven), een vrouw had geen stem.
- **Christenen reikten juist uit naar slaven en vrouwen.** Voor de kerk hoorde de vrouw en de slaaf er 'gewoon' bij! Voor christenen was de Romeinse wereld er een die verlost moest worden en die een andere heer nodig hadden dan de keizer. De uitspraak 'Jezus is Heer' is een daad van directe kritiek op de Romeinse wereld!
- **Romeinen geloofden niet in goden,** maar zagen goden als onderdeel van een bepaalde cultus
  - Bij begraafplaatsen van voorouders werden eens in de zoveel tijd beloften of eden uitgesproken om eer te brengen aan de voorouders. Meestal onder aanroeping van een (huis)god
  - Bij maaltijden werden bepaalde gebeden uitgesproken
  - De rituelen dienden als enerzijds een verplichting aan voorouders, die aan de andere kant materiele voorspoed zouden opleveren (geld, werk, etc)
- **De gezamenlijke cultus in de steden had dezelfde functie, maar bood ook een gemeenschappelijke identiteit.** De tempel was niet het equivalent van wat wij als kerkgebouw zien, los van het feit dat de vroege kerk geen kerkgebouwen had. Men kwam samen in huizen of (in Jeruzalem) in de tempel). Een tempel was toegewijd aan een bepaalde god en diende als de standplaats voor een god. Bijvoorbeeld Efeze was de plaats voor de god Artemis en dus stond er een tempel voor Artemis. Er werden tijdens bepaalde gebeurtenissen wel offers gebracht: tijdens festivals, tijdens een slag/oorlog (bij een oorlog werd de hulp van een bepaalde god ingeroepen in militair opzicht stond een god ook voor bepaalde militaire vaardigheden en kwaliteiten. Denk bijvoorbeeld aan Diana de boogschutter).

Tempel:

- Herodes de Grote stond bekend als een groot bouwer. hij verfraaide de Tempel in Jeruzalem. de bouw duurde lange tijd en we lezen in Joh 2:20 dat de Tempel nog niet klaar was in de tijd van Jezus.
- Nog steeds centrum van Joodse geloof, hoewel synagogen inmiddels hun plaats hadden veroverd en door Israel heen werden gebouwd.
- het complex was niet toegankelijk voor niet-Joden, behalve het grote plein. Als in de Evangeliën beschreven wordt dat Jezus onderwees 'in de Tempel' wordt dit grote plein bedoeld.

Joodse groeperingen:

Farizeeën

- kenden veel sympathie onder de bevolking omdat ze heel ijverig waren voor de Wet. Zij preekten boetedoening en terugkeer uit de zonde om Gods Koninkrijk te verkrijgen.
- De Midrash (Joodse exegese van het OT) verteld dat God in tijden van zonde Zichzelf terugtrekt, maar in tijden van inkeer weer naar Zijn volk omziet.
- dat het Koninkrijk van God uitbleef was voor hen het bewijs dat de Joodse wet onvoldoende werd nageleefd.

Sadduceeën

- In deze groepering zat de elite. Ze waren nogal hooghartig en in religieus opzicht veel minder strikt.
- Ze verwachtten niet direct de komst van Gods Koninkrijk omdat ze ook best tevreden waren met hun lot op aarde. Voor hen was de hemel op aarde gekomen. Daarom keren ze zich af van de Messiaanse stroming.

Essenen

- zij zonderden zich af van de maatschappij
- ze waren er stellig van overtuigd dat het einde der tijden spoedig zou aanbreken.
- In hun visie werd de wereld beheerst door zonen van het licht en zonen van de duisternis. Door afzondering maakten de Essenen zich los van de zonen van de duisternis.

Zeloten

- zijn de geesteskinderen van de Makkabeeën. ze waren een militante groepering.
- zij streefden ook naar hervorming en zuivering van de Joodse traditie
- Er heerste een sterke Messiasverwachting en wilden het Koninkrijk van God bespoedigen. Met geweld wilden ze een werelds Koninkrijk oprichten en waren daarmee een doorn in het oog van de Romeinen.

Samaritanen

- Zij ontstaan uit inwoners van Samaria (Noordelijke Rijk), die zich vermengen met de Assyriërs. De Assyriërs komen het leeggeroofde land bewonen. Om die reden werden ze gehaat door de Joden. Ze werden niet gezien als echte Joden, vanwege hun vermenging met de Assyriërs.

- De Samaritanen richtten hun eigen Tempel op in het heuvelland van Samaria op de berg Gerizim.
- Zij baseerden zich alleen op de Torah (vijf boeken van Mozes). Ze aanbaden wel dezelfde God en hadden een levendige verwachting van de komst van de Messias, een profeet zoals Mozes.

Messiasverwachting:

In het OT verwijst het woord Messias naar een aardse koning:

- Hij zou worden gezalfd met olie
- daardoor apart gezet voor koninklijke, profetische en priesterlijke functies.

Teksten waar de verwachting van de Messias op gebaseerd zijn o.a.:

- Genesis 3: 14-15 (nageslacht van de vrouw zal de kop van de slang vermorzelen)
- Genesis 12: 1-3 (in het nageslacht van Abraham worden alle geslachten op aarde gezegend)
- Genesis 17:19 (God sluit een verbond met Izak en verwerpt Ismaël)
- Genesis 28: 13-14 (God sluit een verbond met Jakob en verwerpt Ezau)
- Genesis 49: 8-10 (God verkiest de stam Juda als stam waaruit de koning moet komen)
- Deuteronomium 18:15 (Een Profeet zal opstaan)
- 2 Samuel 7: 12-16 (Het koningshuis van David is een eeuwig koningshuis)
- Andere teksten: Jesaja 7:14; 9:5; 11: 1, 2 en 10; 52:13-14; Jeremia 23:5-6; Daniel 9:25-26; Ezechiël 34:23; 12:2; Micha 5:1; Zach. 6:12; 9:9; Job 19: 25-27; Psalm 16: 8-10; Psalm 22
- Het evangelie van Johannes bevestigt dat Jezus die Persoon is over wie al vanaf Genesis gesproken werd in Johannes 1: 46 waar we lezen

“Filippus vond Nathanaël en zei tegen hem: Wij hebben Hem gevonden over Wie Mozes in de wet geschreven heeft, en ook de profeten, namelijk Jezus, de zoon van Jozef, uit Nazareth.(HSV)”

We zien duidelijk dat de Messiasverwachting in de loop van de Bijbel **steeds specifieker** wordt. Eerst gaat het over een nakomeling van Eva, dan een nakomeling van Abraham, dan Izak, dan Jakob, dan Juda en binnen die stam een nakomeling van David, die geboren werd in Bethlehem bij de velden van Efratha en Zijn koningschap zou eeuwig zijn.

In de periode tussen het Oude en het Nieuwe Testament ontstaat er ook op een andere manier een meer specifieke visie op de Messias: de Messias werd de ideale leider van een toekomstig rijk, dat een einde zal maken aan alle onderdrukking.

Er zijn 3 factoren die hebben bijgedragen aan die specifieke Messiasverwachting:

- het verlies van de nationale onafhankelijkheid door overheersing van diverse wereldrijken
- de wil om in eigen land te kunnen leven als een soort nationaal tehuis
- het onverwoestbare geloof in de God van Israel, Die het nationale herstel heeft voorzien in Zijn Woord.

De ballingschap en de vreemde heersers zouden niet voor eeuwig zijn. Maar wie zou dan heersen? Daarvoor werd veel in het boek Daniel gelezen.

- Aan de ene kant omdat Daniel het toonbeeld was van trouw aan de Joodse Wet in ballingschap. Israel en Juda waren om hun ontrouw in ballingschap gevoerd. Daarin was Daniël dus een lichtend voorbeeld.
- Aan de andere kant werd Daniël ook gelezen omdat hij een perspectief beschreef over de toekomst van Gods volk. Daaruit putte men enorme troost.

Vooraf in de eerste eeuw van onze jaartelling was de Messiasverwachting het sterkst. Volgens de rabbijnen zou de wereld, naar analogie van de zeven scheppingsdagen, 6000 jaar bestaan. De zevende dag zou de sabbatsrust inluiden, in overeenstemming met de scheppingsdagen. Een Joodse rabbijn Elija (niet die uit de Bijbel) in 200 v. Chr zei zelfs dat de indeling als volgt moet worden gezien: 2000 jaar leeft de wereld in chaos (zonder Torah), 2000 jaar onder de Torah en 2000 jaar voor de Messias, gevolgd door 1000 jaar van sabbatsrust. Dat komt overeen met de scheppingsdagen. Dat is op zijn minst een opmerkelijke gedachte. Volgens deze gedachtegang zitten wij in die vijfde en zesde dag, waarbij we opmerken dat de profeet Hosea profeteert dat Israel in twee dagen weer zou worden opgericht.

Natuurlijk moet je uitkijken

Vanaf 5000 (dus de zesde dag) zou er een vrederijk komen. Daarna zou de zevende dag komen, waarop er totale chaos zou heersen. De prediking van Jezus vindt plaats aan het begin van de verwachting naar dat 1000 jarige Vrederijk. De aanvang van die tijd ligt rondom de kruisdood van Jezus.

De volgende keer hopen we met elkaar de vier evangeliën te bespreken.